

LIBRIS

Anatoli Dobrînin

Confidențele unui
ambasador sovietic
la Washington

METEOR
PRESS

Anatoli Dobrînin

CONFIDENȚELE UNUI AMBASADOR SOVIETIC LA WASHINGTON

Traducere din limba engleză
de *Mihai-Dan Pavelescu*

**METEOR
PRESS**

Cuprins

<i>Mulțumiri</i>	13
<i>Introducere</i>	15

ÎNAINTE DE WASHINGTON

I. Începutul carierei mele diplomatice	27
De la inginerie la diplomație	27
Diplomația predată de Litvinov, bunele maniere la masă explicate de prințesa Volkonski	31
Ucenicia în minister	35
II. Primul contact cu Statele Unite	42
Învățarea dedesubturilor diplomatice	42
Călătorind prin SUA cu Molotov	46
Asistentul lui Molotov la Moscova	49
Un tur la Organizația Națiunilor Unite	52
III. Primele summituri: priveriștea văzută de pe cealaltă parte a pîcului	56
Summitul de la Geneva: Eisenhower și Hrușciiov	56
Eșecul summitului de la Paris	60
Hrușciiov și Kennedy la Viena	64
Surpriza numirii mele în postul de ambasador în SUA	69

WASHINGTON

PREȘEDINȚIA KENNEDY, 1961-1963	73
I. Acomodarea cu Washingtonul	73
Instrucțiuni primite de la Moscova	73
Canalul confidențial	75
Viața de ambasador	77
Întâlnirea cu președintele Kennedy și establishmentul din Washington	82
Impasul diplomatic cauzat de Germania și Berlin	88
Amenințarea Cubei	94
II. Criza cubaneză	98
Hrușciiov îi oferă Cubei rachete nucleare; Castro acceptă	98
Neinformarea ambasadelor sovietice	101

Izbucnirea crizei	106
O întrebare și un răspuns oportun anulează impasul	117
După criză: lecții și note de subsol	123
III. Învățăm să trăim împreună	129
Înființarea „liniei fierbinți”	129
Reapar vechile probleme	131
Negocieri privind interzicerea testelor nucleare	133
Ultima întâlnire cu John F. Kennedy	140
Asasinarea președintelui Kennedy	143
Reconsiderarea epocii Kennedy	147
PREȘEDINȚIA JOHNSON, 1963-1969	153
I. Cunoașterea noului președinte	153
Politica externă a lui Johnson	153
Prima mea întâlnire privată cu Johnson	158
Viața de diplomat sovietic	163
II. Moscova și Vietnamul	169
Lovitura de palat de la Moscova	169
Alegerea triumfătoare a lui Johnson	175
Brejnev împotriva lui Kosîghin.	
Escaladarea războiului din Vietnam	176
„Partidul războiului” din Washington	180
Propriul nostru sindrom Vietnam	183
III. Încercarea de a jongla cu războiul și cu pacea	186
Johnson mizează președinția pe terminarea războiului ..	186
Îngrijorările Moscovei în privința Vietnamului	189
Rezultate amestecate în domeniul dezarmării	192
McNamara, strategie nucleară și ABM	199
IV. Politica sovietică în căutarea unui curs stabil	203
Încercările de mediere ale lui Kosîghin în Vietnam	203
Biroul Politic trasează bazele politicii externe sovietice ...	204
Războiul de Șase Zile	207
Summitul de la Glassboro	212
V. Căderea lui Lyndon Johnson	219
Vietnamul devine „războiul lui Johnson”	219
Gambitul demisiei eșuează	222

Humphrey refuză oferta secretă a Moscovei de a-l ajuta în alegeri	227
Încercarea lui Johnson de a organiza un summit este anulată de evenimentele din Cehoslovacia	230
Invadarea Cehoslovaciei	232
Insistențele lui Johnson privind organizarea unui summit	239
PREȘEDINȚIA NIXON, 1969-1974	247
I. Richard Nixon și Henry Kissinger	247
Relațiile sovieto-americane în anii 1970	247
Nixon și Kissinger intră în scenă	253
Negocierile cu administrația Nixon	260
Washingtonul și Moscova în 1970: un an al îndoielilor și al derivei	266
II. În preajma summiturilor	269
Gromîko și Andropov vor să ajungă la o înțelegere	269
SALT, ABM și summitul	272
Manevre în vederea summitului: China în culise	278
III. Un triumphi geopolitic	290
Intrarea în scenă a Chinei	290
Nixon începe un dialog cu Brejnev	292
Manevre înaintea summitului	299
Război între India și Pakistan	302
IV. Spre summit	306
Începerea lucrului pentru summit	306
Diplomație tripartită	308
Vietnamul și summitul	311
Summitul de la Moscova	321
Savurarea destinderii	329
Moscova, Washington și sfârșitul războiului din Vietnam	333
V. Spre un nou summit, în America	339
Destinderea și problemele ei	339
Emigrarea evreilor și coaliția împotriva destinderii	340
Nixon își reorganizează guvernul	346

Brejnev îl determină pe Kissinger să semneze	349
Brejnev în America	352
Consecințele summitului	364
VI. Războiul din octombrie	367
Moscova, Washingtonul și Orientul Mijlociu	367
Începutul războiului	370
Manevrele lui Kissinger	374
O nouă criză	376
Miza superputerilor crește: SUA declară alertă de război	380
Sfârșitul războiului: scuzele lui Nixon	381
VII. Căderea lui Richard Nixon	386
Ultimul prieten al lui Nixon	386
Rumoare la Casa Albă	390
Din nou, pregătiri pentru summit	393
Watergate, Casa Albă și Kremlinul	396
Ultimul summit	399
Ultimele zile ale lui Nixon	403
PREȘEDINȚIA FORD, 1974-1977	407
I. În căutarea adevăratului Gerald Ford	407
Începuturile relațiilor cu noul președinte	407
Cină în compania lui Nelson Rockefeller: Orientul Mijlociu	412
Nepoata mea și Ford împart Pământul	415
Spre Vladivostok împreună cu Ford	416
Emigrarea evreilor și destinderea	426
Ford versus Nixon	432
II. Erodarea destinderii	435
Amenințări dinspre dreapta	435
Căderea Saigonului	436
Conferința de la Helsinki și urmările ei	438
Drumul dificil spre summit	441
Războaiele serviciilor de informații	447
III. Ford pierde președinția încercând să împace dreapta	457
Angola	457
Tulburări la Casa Albă din cauza destinderii	463

Cântecul de lebadă al lui Henry Kissinger	467
Ford în comparație cu Carter, așa cum i-a văzut Moscova	470
Ford pierde alegerile	472
PREȘEDINȚIA CARTER, 1977-1981	475
I. Contradicțiile lui Jimmy Carter	475
Jimmy Și-mai-cum?	475
Primele contacte prietenoase	478
Noua echipă a lui Carter	482
Față în față cu Carter	487
Cruciada lui Carter	491
SALT și drepturile omului	493
Moscova rămâne fermă	496
Prețul exagerării	498
Încercarea de a repara situația	500
Tatonări pentru un nou summit	504
II. Prioritățile neclare ale lui Carter	510
Suspendați de Cornul Africii	510
Confuzie crescândă în privința destinderii: cooperare sau confruntare?	517
Accentuarea declinului	523
III. Summitul cu Carter	526
Reînvierea cursei înarmărilor	526
Carter cere cu insistență organizarea unui summit	529
Drumul spre Viena	531
Summitul de la Viena	535
Prăbușirea summitului în mlaștinile acordului SALT	541
Minicriza cubaneză	542
Europa ca arenă a confruntărilor	544
IV. Afganistanul	549
Contextul intervenției	549
Zarurile sunt aruncate	553
Afganistanul și relațiile sovieto-americane	560
Diplomație și emoție prezidențială	566

V. Înfrângerea lui Carter: un epitaf pentru destindere	575
Impas în ajunul alegerilor	575
Curtarea Moscovei înaintea alegerilor	578
Înfrângerea lui Carter	588
VI. Încheierea destinderii	590
PREȘEDINȚIA REAGAN, 1981-1989	603
I. Paradoxul lui Ronald Reagan	603
Reluarea Războiului Rece	603
Despărțirea de trecut	606
Brejnev încearcă o deschidere și eșuează	617
Reagan îi scrie lui Brejnev din spital	621
Iritarea Moscovei crește	625
II. Cruciada lui Reagan	631
Insensibil la diplomație	631
La Casa Albă	636
Haig este înlocuit de Sfinx	640
Brejnev și Andropov	647
III. „Mai multe fapte, mai puține vorbe”	653
În sfârșit, o discuție personală cu Reagan	653
S-a temut oare Uniunea Sovietică de un atac nuclear american?	659
Imperiul răului și Star Wars, alegerile și summitul	665
Oximoronul diplomatic	672
Incidentul KAL007: amintiri amare	676
Andropov: spulberarea iluziilor	682
IV. Dezghețul	687
Efectul de bumerang al beligeranței lui Reagan	687
Reagan, promotor al păcii?	690
Tranziția: decesul lui Andropov; Cernenko îi ia locul	695
Gromîko revine la Casa Albă	701
O nouă atmosferă în spațiul cosmic (și în cel intern)	705
V. Începutul sfârșitului Războiului Rece	712
Semnificațiile summitului de la Geneva	712
Washingtonul decide să colaboreze cu Gorbaciov	714
Gorbaciov abordează politica externă sovietică	719
Începutul schimbării	724

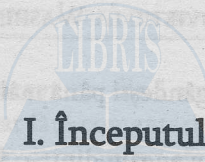
Un urcuș frustrant spre summit	728
Summitul de la Geneva	740
VI. Adio, Washington	750
Bunăvoință și diplomație	750
Viața mea se schimbă	757
Vizitele de rămas-bun	760
Ronald Reagan și relațiile sovieto-americane	764

DUPĂ WASHINGTON

I. Gorbaciov: primul și ultimul președinte al Uniunii Sovietice	775
Viața de secretar	775
Summitul de la Reykjavik	779
Gorbaciov este grăbit	784
Gorbaciov, Bush și Germania	790
Falimentul politic al lui Gorbaciov	796
<i>În loc de epilog</i>	805
<i>Anexă</i>	807
<i>Index</i>	815

ÎNAINTE DE WASHINGTON

I. Începutul carierei mele diplomatice

De la inginerie la diplomație

Am devenit diplomat la vârsta de 25 de ani, într-un mod destul de neașteptat și total neobișnuit. Într-o zi din vara anului 1944, viața mi-a fost schimbată de un apel telefonic primit de uzina de avioane unde lucram ca inginer. Comitetul Central al partidului mă convoca a doua zi la sediul său central. Nu fusesem niciodată într-un sediu al conducerii de partid și m-am întrebat toată ziua de ce fusesem chemat acolo eu, un inginer obișnuit. Când am sosit, am fost îndrumat spre serviciul personal.

M-a primit un bărbat sobru, impunător și sever, căruia nu i-a fost greu să impresioneze un tânăr neexperimentat, așa cum eram eu pe atunci. Îmi amintesc până și numele lui: „Sdobnov, instructor de personal al CC al PCUS.” A fost evident că nu intenționa să poarte o conversație lungă și nici măcar să discute problema în cauză. M-a anunțat scurt: „Există o opinie, și anume să te trimitem să studiezi la Înalta Școală Diplomatică.”

Trebuie să precizez că expresia rusă *iest mnienie*, adică „există o opinie” – fără a preciza cui îi aparține opinia respectivă –, era populară în vocabularul partidului comunist și al guvernului sovietic. Conținea o nuanță de ceva secret și, în același timp, legat de putere: nu știai la cine poți să apelezi și unica ieșire era consimțământul.

Propunerea m-a descumpănit total. După ce absolvisem Institutul de Aviație din Moscova, am lucrat ca proiectant la Uzina de avioane experimentale nr. 115, condusă de faimosul Aleksandr Iakovlev. Avioanele de vânătoare concepute de el reprezentau o parte considerabilă din dotarea forțelor aeriene sovietice. Îmi plăcea munca aceea și nu mă gândisem niciodată să devin diplomat sau, de fapt, orice altceva.

Observând că nu eram deloc încântat de veste, ba chiar încercam să obiectez, Sdobnov s-a răstit: „Suntem în război și partidul știe mai bine unde și cum să-și folosească oamenii! De fapt,

s-a luat deja o decizie. Poți totuși să te mai gândești până mâine. Te aștept aici de dimineață.”

Cel mai mult mă îngrijora faptul că proveneam dintr-o familie muncitorească simplă și că nu aveam niciun fel de legături nici în partidul comunist, nici în guvern. Eram o persoană necunoscută. De ce fusesem ales pentru a deveni diplomat? Complet derutat, m-am întors acasă pentru a discuta situația într-un consiliu de familie. La momentul acela, soția mea, Irina, se pregătea să absolve același Institut de Aviație, care fusese mutat pe durata războiului în orașul Alma-Ata din îndepărtatul Kazahstan.

Astfel, singurul cu care mă puteam sfătui era tatăl meu, de meserie instalator. Mama nu avea școală, era gospodină și lucra ocazional ca plasatoare la teatrul Moskovski Malii, unde se jucau cele mai bune piese din capitală. Mulțumită ei, nu numai că văzusem toate piesele rusești de acolo, dar, pe baza unui bilet în care scria că sunt fiul ei și, totodată, un student nevoiaș, putusem intra în toate teatrele moscovite. Una dintre mătușile mele era măritată cu un matematician, iar mie îmi plăcea matematica. Ieșisem de altfel pe locul al doilea la olimpiada de matematică, faza pe capitală, așa că, după absolvirea liceului, în 1937, promisem o recomandare pentru înscriere la Universitatea din Moscova. Însă tata mă îndemnase să urmez Institutul de Aviație din Moscova. „Gândește-te”, îmi spusese el, „la Universitate o să stai și-o să citești cărți, pe când la Institutul de Aviație o să lucrezi în lumea adevărată.”

Așadar, tata visase toată viața ca fiul lui să ajungă inginer, de aceea diplomația i se părea o prostie și, desigur, s-a opus. Cei ca el credeau că diplomații intrau în înalta societate și erau fie escroci, fie mincinoși, iar el nu putea suporta gândul ca băiatul lui să-și petreacă viața în felul acesta. Eram mai citit decât tata, dar nu aveam decât o idee vagă despre ceea ce făceau de fapt diplomații. Pe de altă parte, nici nu-mi trebuiau clarificări: aveam o slujbă interesantă și nu intenționeam s-o schimb. Pe scurt, până la căderea serii m-am decis să refuz acea propunere ciudată.

Răspunsul pe care l-am dat a doua zi l-a înfuriat pe Sdobnov. Mi-a spus că eram prea tânăr ca să înțeleg onoarea deosebită care mi se făcea prin trimiterea la Înalta Școală Diplomatică, iar dacă nu puteam să pricep un sfat bine intenționat, atunci trebuia să consider

propunerea ca fiind un ordin în vreme de război, care trebuia executat fără comentarii.

Am cerut atunci sfatul șefului meu, proiectantul-șef Aleksandr Iakovlev (care avea grad de general-locotenent). Ce altceva aș fi putut face? Știam că el mă plăcea și că-mi urmărea îndeaproape activitatea din fabrică. Iakovlev și-a exprimat regretul față de întorsătura evenimentelor și mi-a spus că sperase să mă vadă promovând și ajungând adjunctul lui în opt-zece ani. În același timp, mi-a confirmat că era imposibil să refuz o decizie a Comitetului Central, căreia trebuia să i te supui, indiferent dacă îți plăcea sau nu.

Așa m-am despărțit de fabrică și de proiectarea de avioane, un domeniu pe care n-am încetat să-l iubesc și a cărui evoluție am încercat s-o urmăresc chiar și după ce am devenit diplomat. Trebuie spus că anii pe care i-am petrecut în aviație n-au fost totuși iroșiți. Abilitățile mele ingineresti m-au ajutat enorm în activitatea diplomatică, în timpul convorbirilor de dezarmare sovieto-americane despre diverse tipuri de avioane și rachete. Mie mi-a fost mai ușor să stăpânesc domeniul acesta destul de complicat decât colegilor mei diplomați lipsiți de cunoștințe tehnice. În plus, cred că formarea tehnică mi-a insuflat tendința pragmatică, neideologică, cea care mi-a caracterizat atât abordarea diplomației, cât și activitatea diplomatică în sine.

Mulți ani m-am întrebat cui îi aparținuse „opinia” care mi-a schimbat atât de radical viața. Am aflat răspunsul printr-o pură întâmplare, pe când eram deja ambasador în SUA. Aflat în vacanță la Usovo, o localitate din preajma Moscovei unde se află multe case de odihnă guvernamentale, m-am întâlnit pe neașteptate cu Viaceslav Molotov, fostul ministru al afacerilor externe, care locuia în Usovo din 1957, când Nikita Hrușciiov îl înlăturase din post. La momentul întâlnirii noastre, Molotov trecuse de 80 de ani, totuși avea mintea limpede și o memorie excelentă. Își păstrase însă toate convingerile de vechi bolșevic și dezaproba *perestroika* și alte reforme; până la sfârșitul vieții, i-a acuzat pe Hrușciiov și pe Brejnev și l-a lăudat pe Stalin.

În timpul convorbirii noastre, am povestit evenimentele ce duseseră la „înrolarea” mea, în 1944, în Înalta Școală Diplomatică (ulterior a fost redenumită Academia Diplomatică) și mi-am exprimat din nou nedumerirea față de alegerea mea, având în vedere

că nu mă cunoștea nimeni din conducerea partidului. Molotov ținea minte perfect tot ce se întâmplase. La una dintre ședințele Biroului Politic din vara anului 1944, după ce se discutase despre ofensiva încununată de succes a Armatei Roșii, Stalin schimbase brusc subiectul și începuse să vorbească despre necesitatea pregătirii de noi cadre diplomatice, deoarece Hitler avea să fie înfrânt în scurtă vreme, iar diplomația sovietică trebuia să fie pregătită pentru reluarea rapidă a relațiilor externe. Urmau să fie stabilite legături noi cu multe state și avea să fie necesară rezolvarea multor probleme postbelice. Pe scurt, Uniunea Sovietică urma să aibă nevoie în curând de un corp diplomatic numeros și calificat. Deși era apogeul războiului și aproape toți bărbații tineri fuseseră mobilizați în armată, Stalin îi spusese lui Molotov că trebuia înființată imediat o școală pentru diplomați. „Dar de unde să luăm studenți?”, îl întrebase Molotov. „Mai ales unii care să fi studiat științele umaniste și limbile străine?”

Stalin replicase că nu era necesar să caute candidați educați în științele umaniste, deoarece își puteau definitivă studiile ulterior. În clipa de față, spusese el, Ministerul de Externe putea lua tineri ingineri din fabricile industriei de apărare. Mai spusese și că trebuiau aleși ingineri care se înțelegeau bine cu muncitorii.

„Atât inginerii, cât și muncitorii duc o viață foarte grea – primesc doar șapte sute de grame de pâine neagră pe zi, iar mulți dintre ei trăiesc practic în fabrici și nu-și văd mult timp familiile.”

Stalin considera că dacă un tânăr inginer izbutea să gestioneze problemele cotidiene dificile și conflictele inevitabile acelor vremuri grele, iar muncitorii continuau să-l respecte, atunci era un adevărat diplomat sau, cel puțin, avea însușirile necesare meseriei de diplomat.

Într-adevăr, prima noastră clasă, de aproape 50 de studenți, a fost alcătuită din ingineri tineri, majoritatea din industria aviatică. Înainte de război, institutele de aviație erau considerate cele mai prestigioase din țară și majoritatea tinerilor ambițioși încercau să intre acolo. Aceasta a fost „înrolarea Stalin” în diplomație, cum am denumit-o noi, deși aproape nimeni nu știa asta pe atunci. Stalin avea de altfel și alte motive, mai profunde. După ce eliminase vechea generație de diplomați prin epurările antebelice, dorea să se asigure că nu vor reveni vechile tipare de gândire. Chiar și cei din

vechea gardă, care izbutiseră să scape de epurări, de pildă Maxim Litvinov, fostul menșevic util în timpul alianței de război cu Statele Unite și Marea Britanie grație contactelor și reputației sale în Occident, erau urmăriți îndeaproape. Tânărul Andrei Gromîko a fost trimis în străinătate pentru a se instrui în calitate de consilier ministerial la ambasada din Washington și pentru a-l susține pe Litvinov. Acesta însă nu l-a plăcut niciodată, iar veteranii din Ministerul de Externe își aminteau că, în caracterizările anuale pe care le făcea personalului, ambasadorul a scris despre Gromîko că „nu este potrivit pentru servicii diplomatice la nivel înalt”. Nu știu dacă a fost sau nu adevărat, deoarece raportul respectiv lipsește din arhive.

Majoritatea noilor „recruți” aveau o formație tehnică și nu erau afectați de vechile moduri de gândire. Nu ne simțeam vulnerabili în fața exceselor lui Stalin, pe care le cunoșteam doar vag pe vremea aceea. Toți membrii familiei mele erau oameni obișnuiți și nu exista nici măcar un singur intelectual, cu excepția unchiului, care era profesor de matematică. În timpul lui Stalin ne-am simțit în siguranță, ca mai toți cetățenii sovietici. Iar când sosea chemarea, nu aveai de ales, trebuia să accepți. Te duceai, indiferent dacă te temei sau nu.

Diplomația predată de Litvinov, bunele maniere la masă explicate de prințesa Volkonski

Înalta Școală Diplomatică se afla într-o clădire mică, cu un etaj, nu departe de stația de metrou Krasnîie Vorota („Poarta roșie”), și avea două secții: Occidentală (care dura doi ani) și Orientală (care dura trei ani). Materia principală era o limbă străină, întrucât majoritatea vorbeam doar rusa. A trebuit să învățăm limba străină cât mai rapid posibil, pentru a începe să vorbim și să putem citi ziare și literatură politică. Alături de alți șapte studenți, am fost inclus în secția de engleză, potrivit propriei mele preferințe. Lumea vorbitoare de engleză ne devenise aliată în timpul războiului, iar la Institutul de Aviație avusesem un profesor care lucrase câțiva ani în SUA și-i plăcuse foarte mult acolo.

Școala avea profesori buni. Unii dintre cei care predau limbile străine erau britanici și nu vorbeau prea bine rusa, așa că a trebuit

să învățăm să ne înțelegem reciproc. Profesori binecunoscuți – Skazkin, Hvostov, Krîlov, Lebedev –, dar și alții, țineau cursuri despre istoria mondială și a diplomației. Ne-au fost de ajutor și seminarele cu diplomați distinși ai epocii, ca Litvinov, Troianovski, Stein, Gusev și alții, care fuseseră ambasadori. Ocazional, ne țineau conferințe ambasadori care sosiseră cu treburi la Moscova. Aceștia nu ne predau în termenii conflictului ideologic dintre comunism și capitalism, ci în termenii diplomației clasice și practice de abordare a altor țări: cum să aperi sau să adaptezi politica în interesul statului.

În același timp, primeam pentru lectură periodice străine, în principal comuniste, ceea ce a însemnat un neajuns pentru studiile noastre de engleză. Principalele ziare burgheze, ca *New York Times* și *Times*-ul londonez, sau reviste ca *Time* și *Newsweek*, puteau fi obținute doar cu permisiuni speciale din partea decanului, sau de către absolvenți, dacă le erau necesare pentru lucrarea de diplomă. Acestea erau atmosfera ideologică și abordarea tuturor influențelor străine, deși ar fi trebuit să fim instruiți tocmai pentru activități derulate în străinătate. Nu este de mirare că absolvenților trimiși să lucreze în ambasadele noastre din Vest le-a fost destul de greu să se adapteze la limbajul și la terminologia presei occidentale generale.

Același lucru era valabil și în cazul limbii vorbite. Absolvenții școlii puteau participa cu ușurință la o conversație despre subiecte *marxiste* cu „prietenii” noștri, așa cum erau numiți comuniștii din străinătate în jargonul partidului, dar erau puși în încurcătură în discuțiile despre subiecte politice sau economice serioase cu diplomați străini sau chiar cu cetățeni obișnuiți ai țării în care activau. Ei trebuiau să recupereze decalajul prin studiu individual, și cât mai repede posibil, pentru a-și putea îndeplini eficient sarcinile din ambasadă.

În primul an, am urmat și un curs despre etichetă: bune maniere și reguli de comportament în societatea în care aveam să fim trimiși ca diplomați și despre care citisem doar în cărți. Lecțiile noastre semănau cu un spectacol de teatru: trebuia să ne imaginăm la recepții diplomatice, mese oficiale și dineuri, despre care niciunul dintre noi nu avea nici cea mai mică idee. Cursul era condus de o bătrână doamnă aristocrată din faimoasa familie a prinților Volkonski.